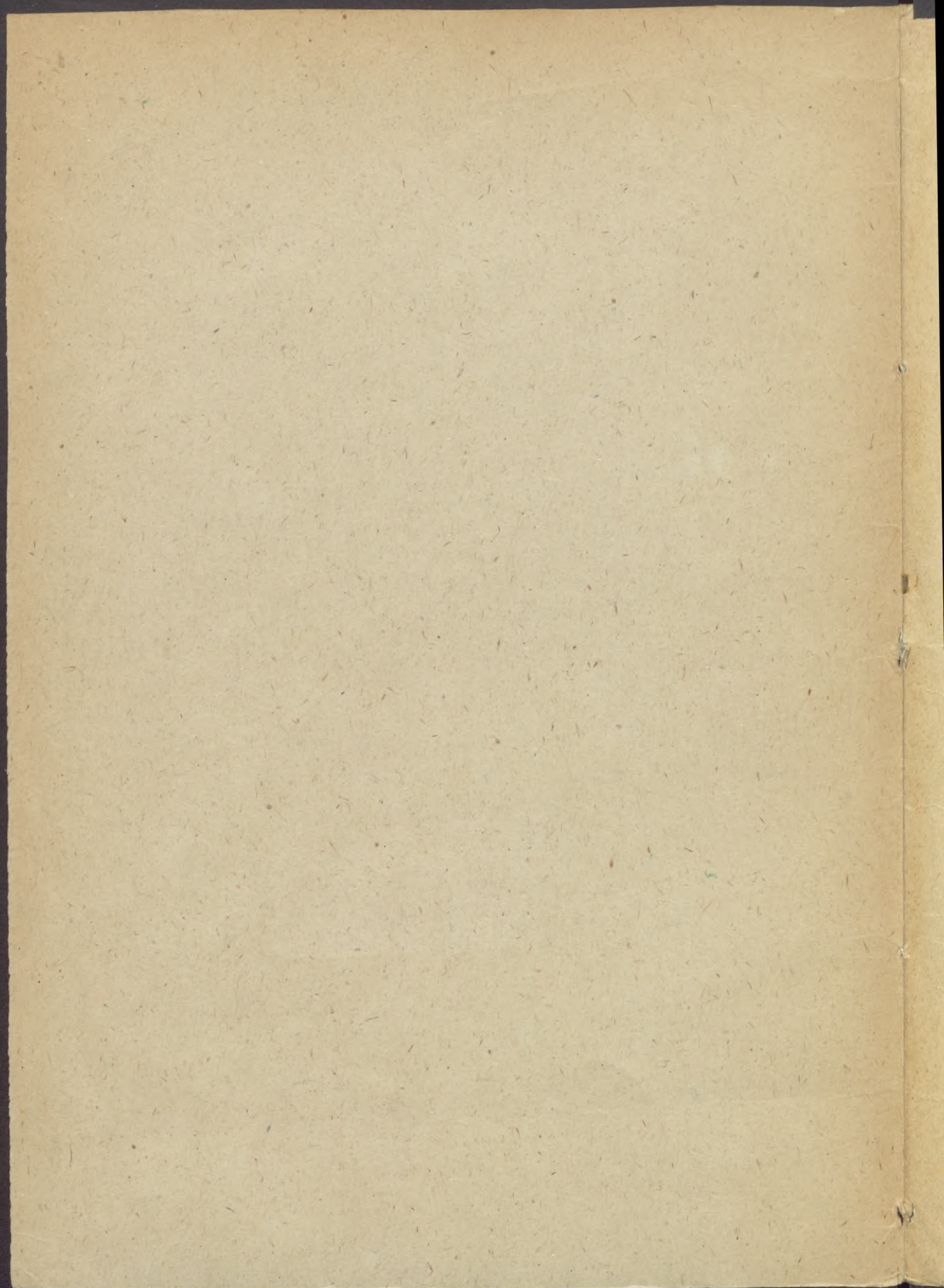

50.663

Winterl és Teschedik gyümölcsfatelepitési kísérletei az Alföldön.

A XVIII. század végén és a XIX. század elején egész közgazdaságunk átalakult s közgazdaságunk keretében gyümölcsészetünk is. Röviden összefoglalva, következőkben mutatkozott meg a magyar gyümölcsészet korszerű átalakulása: megindult a hazai gyümölcsfajták szakszerű tanulmányozása és leírása; a régi fajták közül nagyon soknak termesztésével felhagytak s helyettük új, nemesebb gyümölcsfajtákat hoztak a nyugati országokból, amelyek úgy elfeledtették a régi fajtákat, hogy ma már nevük tartalmát is alig-alig tudjuk megfejteni; külön gyümölcskerteket telepítettek szerte az országban, holott régebben többnyire csak szőlőkben szórványosan szokták ültetni a gyümölcsfákat, az egyetlen szilva kivételével; gyümölcsfaiskolákat alapítanak; végül az Alföld telepítésével kapcsolatban megindult a gyümölcskertek honfoglalása az Alföld különleges talajain, a homokon és a szikeseken is.

Ennek a fontos korszaknak gyümölcsészetéről mindaddig nagyon keveset tudunk s azért bizonyára érdeklődésre tarthat számot, hogy kutatásaim alapján újabkori gyümölcsészetünk úttörői között az Alföldön két olyan, a tudományok történetében ismert nevű szakembert helyezhetünk az élre, mint WINTERL JAKAB és TESCHEDIK SÁMUEL. Gyümölcsészeti munkásságuk eddig elkerülte azok figyelmét, akik velük foglalkoztak, aminek kétségtelenül abban rejlik az oka, hogy egy kevésbé forgatott, szinte teljesen elfeledett, németnyelvű pesti

gazdasági szaklapban húzódnak meg emlékei. Ezt a lapot 1804-ben adta ki Pesten LÜBECK JÁNOS KÁROLY Patriotisches Wochenblatt für Ungern címmel s az év folyamán négy kötete jelent meg, az utolsóval meg is szűnt a vállalkozás.

WINTERL JAKAB a vegytan és a növénytan tanára volt a pesti egyetemen s már GOMBOCZ ENDRÉNEK a budapesti fűvészkert történetéről írt munkájából tudjuk, hogy „a Pesten töltött első 1784—1785. tanévben WINTERL még kert nélkül van, úgy-hogy kénytelen a Józsefvárosban saját pénzén kertet vásárolni, hogy Budáról áthozott számos növényét megtarthassa. Kertjében az egész év folyamán demonstrációkat is tartott hallgatóinak. A kertjében termesztett növényeket részletesen felsorolja a következő című jegyzék: Catalogus stirpium indigenarum et exoticarum, quas in horto suo privato auditoribus suis per decursum anni 1785 exhibuit. Körülbelül 1100 fajt számlál, sok köztük az első, 1788-i Indexben felsorolt novum.” Mi lett azonban később ezzel a józsefvárosi kerttel, amikor megalkult az egyetemi fűvészkert a belvárosban, WINTERL tehát átszállíthatta és át is telepítette ezeket a tudományos és iskolai célt szolgáló növényeit s ezzel magánkertje kiürült? Az egyetem növénytani tanára ettől kezdve a józsefvárosi homokban nyugati országokból hozatott gyümölcsfákat telepített s hogy ez a munkássága is úttörő volt, bizonyítják azok a sorok, amelyeket a Patriotisches Wochen-

blatt 2. számában olvasunk LÜBECK-nek az ország mezőgazdasági állapotáról írt tanulságos cikkében. (Kurze Übersicht des Zustandes der Landwirtschaft in Ungarn, im Anfange des XIX. Jahrhunderts.) Alábbiakban magyar fordításban közlöm e cikknek a magyar gyümölcskertészetről szóló részletét.

„Kertjeinkben az ország legtöbb vidékén jó gyümölcsfákat találunk. Stájerország és Ausztria szomszédságában az ország a szlavóniai és a horvát határtól kezdve fölfelé természetes gyümölcsöskert; az egész országban Sopron körül terem a legjobb gyümölcs és Horvátországban nagyon jónak ismerik a két saját almafajtát, a Mandafit és a Szercsikát. Pozsony, Nyitra, Esztergom, Komárom, Győr és Nógrád megyében, valamint sok másban elegendő mennyiségű a gyümölcs és általában az ország minden szebb és jobb részén, főként azonban az előhegyeken. Természetesen a gyümölcskultúra nálunk még nagyon kicsiny és úgy látszik, hogy a nagy síkságokon és a homokos vidékeken nem jól boldogul; a Bánátnak kivált a Maros és a Tisza mellett egyáltalán nincs gyümölcse, de hogy jó kezekben mindenütt boldogulnának a gyümölcsfák, több szép gyümölcsös mutatja. Pesten olyan kertekben nemesítenek különféle gyümölcsfákat sok sikerrel, amelyeket homokpusztában alapítottak, de az egész országban senki sem emelte olyan magas fokra a gyümölcskultúrát, senki sem vette több szerencsével, mint a vegyészet híres és munkás tanára, WINTERL. Mezőhegyesen néhány katonatiszt alapított pompás kertet, köztük ISING kapitány különösen a gyümölcsfákkal foglalkozik; Eperjesen nemsokára nagyon feltűnő lesz BR. PALOTSAY kertje. Szlavóniának és a Bánát nagy részének bőségben van szilvája, amelyből ott a közkedvelt szilvórium nevű ital készül, de másutt is gyakori a szilva, kivált Trencsén és Nyitra megyében. Itt nagyban aszalják télire; azonban általában az egész országban jól érzik magukat a szilvafák.”

Nagyon tanulságosan egészítik ki LÜBECK feljegyzéseit azok a sorok,

amelyek a Patriotisches Wochenblatt 3. kötetében a 27. számban olvashatók TESCHEDIK SÁMUEL Über die Kultur und Benutzung der sogenannten Székes-Felder, in der Gegend an der Theiss című tanulmányában. TESCHEDIK érdemei sokkal ismertebbek, hogyszem itt foglalkoznom kellene velük, azt is tudjuk, hogy Szarvason kísérleti kertet tartott fenn, amelyben a szikes talajon igyekezett növényeket természeteni s ezzel a környék népét arra buzdítani, hogy foglalkozzon a szikesek hasznosításával. Gyümölcsfákat is tartott kertjében s a velük szerzett tapasztalatokról így számol be tanulmányában.

„Mikor 24 évvel ezelőtt meglehetősen nagy, gazdasági kertemet alapítottam, minden tájról hozattam drága pénzen vad és gyümölcstermő fákat, nagy szorgalommal ültettem el, gondoztam és öntöztem őket, de a több ezer fából két-három év múlva alig maradt meg néhány darab. Végül, mivel az idegenből hozatott fák nem akartak tenyészni, elkezdtem magról nevelni eper-, alma-, körte-, kajsi-barack-, szilva-, meggy- és galagonyafákat s ez a kísérletem olyan jól sikerült, hogy már 15.000 fát neveltem magról, amelyek közül több mint 5000-et adtam tovább a gyümölcskultúra kedvelőinek, körülbelül 10.000 részben még sorba helyezve áll, részben a faiskolában van, részben pedig három kertem élősövényében. Most pedig íme egy kis pro memoria a kedves ökonomusoknak.

Belföldi faiskolák nélkül nem fejlődhet magasra a magyarországi gyümölcskultúra; eddig a jobb gyümölcsfajtákat a házaló bambergiektől drága pénzen vásároltuk, köztük gyakran nagyon rossz fajtákat is kaptunk, most gazdag mágnásaink a jobb fajtákat Bécsből KRAFTTól, Kronburg an der Höhé-ből CHRISTTól és Klein Fahnernből SICKLERTől hozatják, mintha Magyarországnak nem lenne elég üres földje, ahol éppen olyan jó faiskolákat lehetne telepíteni, mint Weinhausban Bécs mellett, Kronburg an der Höhé-n nem messze Frankfurtól és Klein Fahnernben, ahol SICKLER lakik. De hát a külföldi mindig jobb,

a külföldi ipar terméke ebben a szakmában is a legjobb, a legkívánatosabb a magyarok szemében!

Egyáltalában nem akarom félreismerni WINTERL tanár érdemeit Pesten, GR. FESTETICSÉT Keszthelyen és Rákoson, az elhunyt BUJANOVSKY generálisét és főként nem BR. PALOTSAYÉT Eperjesen, de ezeknek a szép példáknak a magyarországi gyümölcs-kultúrában régóta több hatásuk lehetett volna és kellett volna is lenniük.

Hiszen az is nagy érdem, ha azokat a szép és jó gyümölcsfajtákat, amelyek nálunk hiányoznak, megszerezzük a külföldről; de azután a belföldi fa-

iskolában oltással, szemezéssel stb. el kellene őket terjeszteni, hogy végül teljesen nélkülözhessek a külföldi nemes gyümölcsfákat."

TESCHEDIKnek ez a szép és nemes buzdítása, mint tudjuk, még a múlt század első felében meg is valósult, bár az alföldi homokon, nem messze WINTERL egykori magánkertjétől, amelynek későbbi sorsáról semmit sem tudunk, csak ENTZ FERENC alapított olyan faiskolát, amely versenyre kelhetett a külföldiekkel s válogatott fajtáival az alföldi igényeket is kielégíthette.

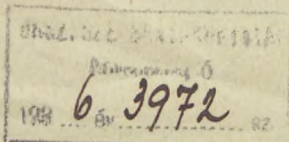
Rapaics Raymund.

Kiadásért felelős: Rapaics Raymund.

23.221. — Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. Múzeum-körút 6. (F.: Thiering Richárd.)

50663

